

Bijlage 8:

Overzicht van archeologisch waardevolle gebieden, cultuurhistorische ensembles en aardkundige waarden in Laarbeek

Inhoudsopgave

1.	Overzicht van archeologisch waardevolle gebieden	2
2.	Overzicht van cultuurhistorische ensembles	15
	E11.001 Akkercomplex „t Hof	15
	E11.002 Landgoed Croy	16
	E11.003 Akkercomplex Strijp	18
	E11.004 Beekdal van de Goorloop	19
	E11.005 Akkercomplex De Hooge Akker	20
	E11.006 Beemdgronden De Beemd en Het Laar	22
	E11.007 Oude dorpskern Aarle-Rixtel	23
	E11.008 Oude Dorpskern Lieshout	25
	E11.009 Nieuwe kern Mariahout	27
	E11.010 Oude Dorpskern Beek	29
	E11.011 Landgoed Eykenlust	31
	E11.012 Industrieel complex Van Thiel	33
	E11.013 Industrieel complex Willemstraat	33
	E11.014 Zuid-Willemsvaart	34
	E11.015 Klooster van het Heilig Bloed	35
	E11.016 Jonge ontginning stroomdal Aa	36
	E11.017 Harmonietuin Beek en Donk	39
	E11.018 Akkercomplex Heereind D'Auwer	40
	E11.019 Wilhelminakanaal	41
	E11.020 Bos Ruweeuwsels	42
3.	Overzicht van aardkundige waarden	43

1. Overzicht van archeologisch waardevolle gebieden

De onderstaande archeologische monumenten zijn niet beschermd vanuit de Monumentenwet. Ze zijn op de archeologische verwachtingen- en waardenkaart en archeologische beleidskaart opgenomen als gebieden van archeologische waarde.

Monumentnummer/ CMA - Nr: 4714/51F - 009

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten 171757 / 391501
Toponiem: Hooge Akkers; Laarweg
Plaats: Aarle
Datering: Urneveld: IJzertijd – IJzertijd kerk: Middeleeuwen Laat-
Middeleeuwen Laat
Complextype: Urneveld; kerk
Toelichting: Terrein met (waarschijnlijk) resten van een kerk uit de Late
Middeleeuwen.
Vermoedelijk zijn op het terrein resten van de voormalige kerk van
Aarle aanwezig. Deze kerk is in de 19e eeuw gesloopt.
Het gaat om twee percelen: kadaster Aarle-Rixtel Sectie A, no. 1665
en 1666.
Perceel 1665 is in gebruik als begraafplaats; het andere perceel was
plantsoen. Terrein is volgens de topografische kaart (1983) in
gebruik als grasland. Beex (waarneming 33591) was sceptisch over
de mogelijkheid dat nog funderingen resteerden, zeker omdat hij
rekende op een funderingsdiepte van max. 60 cm.
Het terrein grenst aan monument nr. 4718 (51F-013).
Literatuur: - SCHUTJES, L.H.C. 1872 , in: Geschiedenis van het bisdom
's-Hertogenbosch, Deel III, p. 46-47.

Locatie waar oude kerk van Aarle stond. Tegenwoordig ligt er een weg overeen, is het deels aspergeakker en is het deels bebouwd. In de slootkant kan men echter nog botresten aantreffen afkomstig van de begraafplaats (april 2012).

Monumentnummer/ CMA - Nr: 4715/ 51F -010

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten 173160 / 390550
Toponiem: Rikstel- Oost
Plaats: Rixtel
Datering: kerk en nederzetting: Middeleeuwen Laat- Middeleeuwen Laat

- Complextype:** kerk; nederzetting onbepaald
- Toelichting:** Terrein met resten van een kerk en bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen.
Op het terrein bevinden zich vermoedelijk funderingen van een kerk. Tevens zijn er scherven aangetroffen uit voornamelijk de Late Middeleeuwen, maar ook enkele uit de Vroege Middeleeuwen. Op het terrein zouden in de Late Middeleeuwen een aantal hoeven hebben gestaan (Maltheser Hoeve/Hoeve Vehuse/Tempeliershoeve). Ook zijn er twee afslagen uit het Mesolithicum aangetroffen. Literatuur geeft op deze locatie "Middeleeuws kasteel "het slotje"" aan.
- Literatuur:**
- BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.
 - Coenen, J. 1992 , in: Van Ricstelle tot Aarle-Rixtel: de geschiedenis van Aarle-Rixtel.
 - BOX, G.R. 1987 Het Mesolithicum en de vondsten in Aarle-Rixtel (p. 62-71), in: Het Hagelkruis 4-2/3

De plek waar de kerk van Rixtel gestaan heeft is anno 2012 in gebruik als weiland (april 2012)

Monumentnummer/ CMA - Nr: 4718 51F - 013

- Status:** terrein van hoge archeologische waarde
- Coördinaten** 171397 / 391485
- Toponiem:** Hooge Akkers
- Plaats:** Aarle
- Datering:** nederzetting: Middeleeuwen vroeg – Middeleeuwen vroeg
Nederzetting: Romeinse tijd – Romeinse tijd
Urnenveld: IJzertijd – IJzertijd
Kerk: Middeleeuwen Laat – Middeleeuwen Laat
- Complextype:** nederzetting, onbepaald; nederzetting, onbepaald; urnenveld; kerk.
- Toelichting:** Terrein met (waarschijnlijk) sporen van begraving (urnenveld) uit de IJzertijd en sporen van bewoning uit de Romeinse tijd, Vroege- en Late Middeleeuwen.
Tijdens veldkarteringen zijn vondsten uit bovenstaande perioden aangetroffen. Tevens zijn er drie stuks vuursteen uit het Laat Paleolithicum/Neolithicum gevonden en een Bronstijdscherf. Het is onzeker of het een IJzertijd grafveld betreft. Dit is gebaseerd op een notitie van G. Beex in het CAA dat zich hier een vindplaats van urnen zou bevinden (waarneming 33020). Het monument grenst aan de monument nrs. 11693 (51F-020) en 11692 (51F-019) en vormt daar een geheel mee. Het geheel wordt doorsneden door een vaarweg.

Literatuur:

- BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.

De Hooge Akkers anno 2012: in gebruik als akker en voor boomteelt.

Monumentnummer/ CMA - Nr: 4720/ 51F - 015

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten 171701 / 393061
Toponiem: Beekseweg; Molenweg
Plaats: Beek
Datering: Nederzetting: Middeleeuwen vroeg C- Middeleeuwen laat A; kerk: Middeleeuwen laat – Nieuwe Tijd
Complextype: Nederzetting onbepaald; Kerk
Toelichting: Terrein met resten van een kerk uit de Late Middeleeuwen en sporen van bewoning uit de Vroege- en Late Middeleeuwen. Alleen de kerktoeren staat nog overeind. De kerk is in de 19e eeuw gesloopt. Er vallen geen waarnemingen binnen het CMA-terrein. Wel is aan de oostkant van het terrein een opgraving geweest, waarbij sporen van bewoning uit de Vroege- en Late Middeleeuwen zijn aangetroffen (ca. 800-1200). Rond 1200 verplaatst de bewoning zich naar de huidige locatie van Beek.

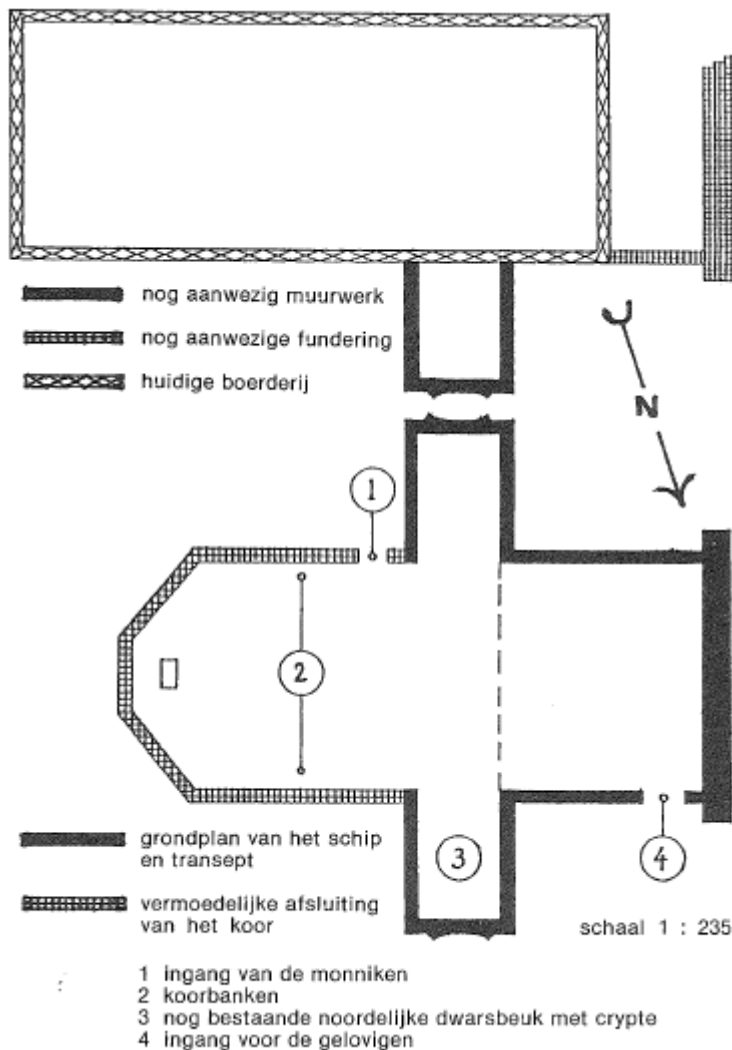
Literatuur:

- VERWERS, W.J.H. 1991 Beek en Donk (p.200), in: Jaarverslag van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 1990
 - VERWERS, W.J.H. 1992 Beek en Donk (p.177), in: Jaarverslag van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 1991
 - HUIJBERS, T. 1994 Archeologische kroniek van Noord-brabant 1992. Beek en Donk (p.33-37)., in: Brabants Heem 46

Monumentnummer/ CMA - Nr: 5223/ 51E - 017

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten: 169003 / 391286
Toponiem: „t Hof
Plaats: Deense Hoek
Datering: nederzetting: middeleeuwen; kasteel en kerk: middeleeuwen laat-middeleeuwen laat.
Complextype: nederzetting, onbepaald; kasteel; kerk

- Toelichting:** Terrein met sporen van bewoning uit de Middeleeuwen. Rondom de kerk worden andere Middeleeuwse bewoningssporen vermoed, wat de basis vormt voor het onderhavige monument. De vermoedelijke sporen bevinden zich onder een esdek. Het terrein ligt rondom beschermd monument 761 (51E-002) (onder andere kerk/kapel).
- Literatuur:** MERKELBACH, G. 1968 , in: Lieshout.
MERKELBACH, G. 0 , in: Overzicht van het ontstaan en de wordingsgeschiedenis van Lieshout.

Naar Merkelbach 1987

Monumentnummer/ CMA - Nr: 7758 / 51F - 016

Status: terrein van hoge archeologische waarde

Coördinaten: 172424 / 390320

Toponiem: Schevelingen

Plaats: Strijp

Datering: nederzetting: IJzertijd - Romeinse tijd; nederzetting: Paleolithicum laat - Neolithicum; nederzetting: middeleeuwen vroeg - middeleeuwen laat.

Complextype: nederzetting

Toelichting: Terrein met sporen van bewoning uit de periode Laat Paleolithicum/Neolithicum, IJzertijd/Romeinse tijd en uit de Middeleeuwen. Het terrein ligt op een dekzandrug.

De meeste vondsten (gedaan bij veldverkenningen) dateren uit de Late Middeleeuwen en het Mesolithicum. Uit de Vroege Middeleeuwen dateren slechts enkele scherven. Ook zijn er vondsten gedaan uit de IJzertijd en de Romeinse tijd.

Het terrein grenst aan monumenten 7759 en 11701.

Literatuur:

- BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.

- DATEMA, R.R. 1990 , in: Een archeologische kartering, inventarisatie en waardering ten behoeve van de ruimtelijke ordening in de gemeente Helmond. RAAP-rapport 47, p. 64-65.

Monumentnummer/ CMA - Nr: 7759/ 51F - 040

Status: terrein van hoge archeologische waarde

Coördinaten: 172186 / 390484

Toponiem: Laag Strijp; Valkendijk

Plaats: Strijp

Datering: Middeleeuwen – Middeleeuwen

Complextype: nederzetting onbepaald

Toelichting: Terrein met mogelijk sporen van bewoning uit de Middeleeuwen. Grenst aan mon. nr. 7758 (51F – 016). Tijdens veldverkenningen zijn diverse keren Middeleeuwse en Laat-Middeleeuwse vondsten gedaan. De voormalige CMA- code van het monument (51 F – A02) is in maart 2004 omgenummerd naar de huidige (040).

Literatuur:

Monumentnummer/ CMA - Nr: 9004/ 51E - 028

Status: Terrein van hoge archeologische waarde

Coördinaten: 168517 / 391880

Toponiem: Moerven

Plaats: Lieshout

Datering: Romeinse tijd – Romeinse tijd

Complextype: nederzetting onbepaald

Toelichting: Terrein met sporen van bewoning uit de Romeinse tijd.

Het wordt omgeven door monument 15292 (51E-047).

Ten oosten van het monument zijn in de periode 1989-1995 opgravingen uitgevoerd door de ROB. De omvang van de Romeinse vindplaats zou nader moeten worden bepaald door middel van booronderzoek.

Literatuur:

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11690 / 51F - 017

Status: Terrein van zeer hoge archeologische waarde

Coördinaten: 173586 / 391317

Toponiem: Aarle Oost; Het Gulden Huis

Plaats: Aarle

Datering: kasteel: Middeleeuwen laat – Nieuwe Tijd C; kasteel: Middeleeuwen laat – Nieuwe tijd

Complextype: kasteel

Toelichting: Terrein met resten van kasteel "Het Gulden Huis" uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd.

Er zijn ook (schaarse) vondsten gedaan uit het Mesolithicum en de Bronstijd.

Het terrein omsluit mon.nr. 70 (51F-002), waar funderingen van een kasteel aangetroffen zijn, en herbergt zeer waarschijnlijk eveneens resten van dat kasteel. Bij veldverkenningen zijn vondsten uit de Late Middeleeuwen gedaan. Ook werden een bronzen speerpunt uit de Bronstijd en twee Mesolithische afslagen gevonden.

Literatuur:

- KASTELEN IN BRABANT 1982 , in: Kastelen in Brabant. Van burcht tot landhuis (tentoonstellingscatalogus 20 juni- 5 sept.1982 Noordbrabants Museum)
- ELIENS, F.M. 1980 Het gulden Huis 3, p.28-33,, in: Het Brabants Kasteel 3 #4
- SASSE VAN YSSELT, A.F.O. VAN 1920 , in: Oorkonden betreffende Rixtel, met aantekeningen voorzien ('s-Hertogenbosch, Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen)
- SCHUTJES, L.H.C. 1876 , in: Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch V (dln. I 1870 - VI 1878)
- HENDRIKS, J.P.C.A. 1979 Het Gulden Huis 2, p.27-28,, in: Het Brabants Kasteel 2 #2
- BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.

Fundamenten van het voormalige Gulden Huijs, opgegraven in 1938.

Houten palen, mogelijk van een ophaalbrug van het Gulden Huijs, ontdekt tijdens normalisatiewerkzaamheden aan de Aa in 1938.

Uit Coenen 1992

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11691 / 51F - 018

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten: 175343 / 391749
Toponiem: Asdonk
Plaats: Aarle
Datering: Middeleeuwen laat – Middeleeuwen laat
Complextype: nederzetting, onbepaald
Toelichting: Terrein met sporen van bewoning uit de Late Middeleeuwen.
Op het terrein zijn tevens vondsten gedaan uit het Mesolithicum, de Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen.
Wat de bron is voor de aanmaak van het CMA-terrein (met Laat Middeleeuwse bewoning) is onduidelijk. Er is wel reden om het terrein te beschermen om de vondsten uit de andere perioden.
Literatuur: - BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.
- BOX, G. 1988 Een interessante vondst bij veldverkenning (p. 41-44), in: Het Hagelkruis 5-1

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11693 / 51F - 020

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten: 171846 / 391813
Toponiem: Aarle - Noordwest
Plaats: Aarle
Datering: nederzetting: middeleeuwen vroeg – middeleeuwen laat; nederzetting: Mesolithicum – Romeinse tijd
Complextype: nederzetting
Toelichting: Terrein met sporen van bewoning uit de periode Mesolithicum-Romeinse tijd en de Middeleeuwen.
Het monument grenst aan de monumenten 4718 (51F-013) en 11692 (51F-019) en vormt daar een geheel mee. Het geheel wordt doorsneden door een vaarweg. Wat de bron was voor de aanmaak van het CMA-terrein is onduidelijk. Binnen het monument valt wel een waarneming van een Vroeg Middeleeuwse fibula. Ook wordt gemeld dat er in het verleden Romeinse vondsten zijn gedaan (waarneming 44377).
Grondgebruik volgens topografische kaart: akker, grasland en bos.
Literatuur: - BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.
- VERWERS, W.J.H. 1994 Aarle-Rixtel (p. 33; afb. 22), in: Brabants Heem 46-1

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11694 / 51 F - 021

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten: 170614 / 390683
Toponiem: Goorloop; Karellaan
Plaats: Aarle
Datering: nederzetting: Paleolithicum – Mesolithicum; nederzetting: Middeleeuwen laat – Middeleeuwen laat
Complextype: nederzetting
Toelichting: Terrein met sporen van bewoning uit de periode Paleolithicum-Mesolithicum en Late Middeleeuwen. Het betreft een hooggelegen terrein langs de Goorloop. Bij veldkarteringen op en vlak naast het terrein zijn vondsten uit bovenstaande perioden aangetroffen.
Literatuur: BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11695 / 51F-022

Status: Terrein van hoge archeologische waarde

Coördinaten: 170598 / 391050
Toponiem: Goorloop; Karellaan
Plaats: Aarle
Datering: Mesolithicum – Middeleeuwen laat
Complextype: nederzetting
Toelichting: Terrein met sporen van bewoning uit de periode Laat Paleolithicum-Late Middeleeuwen. Het terrein grenst aan monument 11696 (51F-023), waar vondsten uit dezelfde perioden zijn aangetroffen. Tijdens veldkarteringen zijn op het terrein vondsten gedaan uit bovenstaande perioden.
Literatuur: BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11698 / 51F-025

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten: 171377 / 390553
Toponiem: Strijp-West; Laag Strijp
Plaats: Strijp
Datering: Middeleeuwen laat- Middeleeuwen laat
Complextype: nederzetting
Toelichting: Terrein met sporen van bewoning uit de Late Middeleeuwen, maar waarschijnlijk ook uit diverse andere periodes. Waarschijnlijk gaat het onder andere om de resten van een kasteeltje. Er is een omgrachting aangetroffen op het terrein. Ook zijn er vondsten uit het Laat Paleolithicum gedaan op het terrein zelf. Ten noordoosten van het terrein zijn tijdens opgravingen van de AIVU eveneens grachten aangetroffen. Hieruit kwamen grote hoeveelheden vondsten, waaronder bijna complete geglazuurde aardewerken potten, bakstenen en daklei. Mogelijk heeft op deze plaats een hoeve of eenvoudig kasteeltje gestaan. Bij deze opgraving ten oosten van het huidige terrein werden uit het Mesolithicum artefacten als schrabbers, klingen en afslagen aangetroffen. Uit de IJzertijd zijn er paalsporen van kleine schuurtjes ontdekt. Ook in de Romeinse tijd werd er in de buurt gewoond, getuige de vondst van Romeinse scherven in Middeleeuwse sporen en de vondst van een Romeinse munt. Uit de Vroege Middeleeuwen (rond 700) is een erf blootgelegd met paalsporen van een hoofdgebouw en vermoedelijk een schuur. In de loop van de Karolingische tijd neemt het aantal erven toe; er ontstaat een klein gehucht, waarvan waterputten en paalsporen van huizen, bijgebouwen en spiekers bewaard waren gebleven; totaal ca 40 gebouwen/structuren. De jongste vondsten dateren uit de 11e eeuw.
Literatuur: - BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.
-Coenen, J. 1992 , in: Van Ricstelle tot Aarle-Rixtel: de geschiedenis van Aarle-Rixtel.

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11699 / 51 F - 026

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten: 171522 / 390154
Toponiem: Kasteel Croy
Plaats: Strijp
Datering: Middeleeuwen laat- Middeleeuwen laat
Complextype: kasteel
Toelichting: Terrein met de resten van kasteel "Croy".

Het kasteel, dat midden in het meldingsgebied ligt, is beschermd door de RCE. In 2007 is de gracht is voor het grootste deel uitgebaggerd tot op het schone dekzand. Ca. 25 jaar geleden is dit ook al eens gebeurd, maar niet zo diep als nu. Alleen in het midden van de gracht is een dun sliblaagje blijven liggen. Het uitbaggeren vond onder archeologische begeleiding plaats (zie onderzoeksmeldingsnr. 24928). Het meeste vondstmateriaal dat daarbij is aangetroffen dateert uit de periode 1750-1850. Rond 1750 is de gracht waarschijnlijk ook grotendeels leeg gebaggerd. Direct aan weerszijden van de huidige zijbrug zijn muurresten gevonden. Deze dateren uit de tweede helft van de 18e eeuw, wat overeenkomt met de verwachte datering van de oude zijbrug. In de gracht tussen de zijbrug en de hoofdbrug waren paalsporen aanwezig van vermoedelijk een steiger.

Literatuur:

- Akkerman, E.N. 2008 Archeologische Begeleiding Baggerwerkzaamheden kasteelgracht Croy, in: Arcadis-rapport 897-90-8958-012-2
- Beek, H. van & W. Daniels 2007 , in: Kasteel Croy
- Kempen, P.A.M.M. van 2007 Programma van Eisen Archeologische Begeleiding baggerwerkzaamheden gracht kasteel Croy te Strijp Gemeente Laarbeek, in: onbekend

*Het kasteel Croy omstreeks 1910.
Uit Coenen 1992*

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11700 / 51F-027

- Status:** Terrein van hoge archeologische waarde
- Coördinaten:** 172069 / 389632
- Toponiem:** Strijp-Zuid; Kasteelweg
- Plaats:** Strijp
- Datering:** nederzetting: Middeleeuwen vroeg-Middeleeuwen laat; nederzetting: Mesolithicum - Mesolithicum
- Complextype:** nederzetting
- Toelichting:** Terrein met sporen van bewoning uit het Mesolithicum (vuursteenvindplaats) en de Vroege- en Late Middeleeuwen.

Op het terrein is vuursteenmateriaal uit vermoedelijk het Mesolithicum gevonden. Ten noordwesten van het terrein zijn relatief veel vuursteenvondsten uit het Laat Paleolithicum gedaan. Enkele scherven uit de Merovingische periode en later doen wellicht ook sporen uit deze Middeleeuwse periode vermoeden.

Literatuur: BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.
BOX, G.R. 1986 Het Paleolithicum en de vondsten in Aarle Rixtel (p. 123-134), in: Het Hagelkruis III-4

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11701 / 51F-028

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten: 172140 / 389905
Toponiem: Strijp-Zuid; Kasteelweg
Plaats: Strijp
Datering: Paleolithicum laat - Mesolithicum
Complextype: nederzetting
Toelichting: Terrein met sporen van bewoning uit de periode Laat Paleolithicum-Mesolithicum. Het terrein is gelegen op een dekzandrug aan de rand van een beekdal.

Het monument grenst aan monument 7758 (51F-016), waar ook vondsten uit deze periode aangetroffen zijn.
Literatuur: - BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.
- BOX, G.R. 1987 Het Mesolithicum en de vondsten in Aarle-Rixtel (p. 62-71), in: Het Hagelkruis 4-2/3
- Datema, R.R. 1990 Een archeologische kartering, inventarisatie en waardering ten behoeve van de ruimtelijke ordening in de gemeente Helmond, in: RAAP-rapport (Regionaal Archeologisch Archiverings Project, Amsterdam) 47

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11702 / 51F-029

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten: 172513 / 392027
Toponiem: De Beemd
Plaats: Aarle
Datering: Middeleeuwen laat – Middeleeuwen laat
Complextype: huisplaats, onverhoogd
Toelichting: Terrein met resten van hoeve "Ten Sande" uit de Late Middeleeuwen.

De hoeve was omgracht. De ligging hiervan is aan te wijzen door de boer, omdat de traktor op die plaats wegzakt. Naar aanleiding van archiefonderzoek is de nederzetting gevonden van het landgoed ten Sande. "Bonis ten Sande" 1421, "Hoeve ten Sande" 1422. Er is rood Laat Middeleeuws aardewerk gevonden.
Literatuur: BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11703 / 51F-030

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten: 172911 / 390484
Toponiem: Schevelingen
Plaats: Rixtel
Datering: Middeleeuwen laat – Middeleeuwen laat
Complextype: nederzetting

Toelichting: Terrein met sporen van bewoning uit de Late Middeleeuwen. Behalve vondsten uit de Late Middeleeuwen is bij veldverkenningen ook een vuursteenafslag gevonden.

Literatuur: BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.

Monumentnummer/ CMA - Nr: 11704 / 51F - 031

Status: Terrein van hoge archeologische waarde

Coördinaten: 172681 / 390402

Toponiem: Schevelingen

Plaats: Rixtel

Datering: nederzetting: Mesolithicum – Mesolithicum; huisplaats: Middeleeuwen laat – Middeleeuwen laat

Complextype: nederzetting; huisplaats

Toelichting: Terrein met sporen van bewoning uit het Mesolithicum en sporen van bewoning (onverhoogde huisplaats) uit de Late Middeleeuwen. Het monument is gelegen op een verhoging bij een beek. Op het terrein heeft in de Hoge Middeleeuwen mogelijk een 'Einzelfhof' gelegen. Het terrein is gedeeltelijk illegaal ontgrond.

Literatuur: BOX, G. 1994 , in: Inventarisatie van archeologische vondsten en objecten in Aarle-Rixtel.

Monumentnummer/ CMA - Nr: 15292 / 51E - 047

Status: Terrein van archeologische waarde

Coördinaten: 168631 / 391935

Toponiem: De Hees; Moerven

Plaats: Lieshout

Datering: Middeleeuwen laat – Middeleeuwen laat

Complextype: nederzetting

Toelichting: Terrein met waarschijnlijk sporen van bewoning uit de Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen. Het betreft een voormalig terrein van Archeologische Betekenis (51E-A17), dat in het kader van het project IWAT (een nadere waardering van terreinen van Archeologische Betekenis in de provincie Noord-Brabant, uitgevoerd in 2003 - begin 2004) niet kon worden verkend. De beschikbare Archisgegevens van met name de Waarnemingen 31586 (opgravingen) en 21663, alsook het aangrenzende monument 51E-028 (mon. nr. 9004) gaven aanleiding tot een opwaardering van het terrein tot de huidige status (AW), mede omdat er sprake is van een esdek.

Literatuur:

Monumentnummer/ CMA - Nr: 15868 / 51F-041

Status: Terrein van zeer hoge archeologische waarde

Coördinaten: 172741 / 390583

Toponiem: Het Slotje; Bosscheweg

Plaats: Rixtel

Datering: Middeleeuwen laat – Middeleeuwen laat

Complextype: Borg/stins/versterkt huis

Toelichting: Terrein met resten van een versterkt huis uit de Late Middeleeuwen. Het 'kasteel' was een versterkte feodale woning en moet zijn gebouwd omstreeks het begin van de 15de eeuw of kort daarna. Het bakstenen complex stond op een terrein van circa 35 x 35 meter, omgeven door 8 meter brede grachten. De grachten zijn in het recente verleden opgevuld en het kasteelterrein is opgehoogd. De grachten waren nog wel zichtbaar als

depressie. Dankzij de ophoging is het gehele complex uitstekend geconserveerd.

Tijdens een booronderzoek in het kader van het AMR-project (maart 2000) bleek de voornoemde depressie te zijn verdwenen door egalisatie. Wel waren de 1.80 meter diepe grachten in de boringen goed herkenbaar. In een proefputje werd een deel van een bakstenen fundament blootgelegd. Een voorburcht werd niet aangetroffen. Onder meer de beperkte afmetingen van het gebouw en de geringe breedte van de grachten geven aan dat er geen echt kasteel heeft gestaan, maar eerder een versterkt huis van een locale machthebber.

Het monument ligt in de flank van een beekdal, met een naar het zuidwesten oplopend veenpakket.

In het kader van het AMR-project is het monument op 21 en 22 maart 2000 op kwaliteit en omvang onderzocht door middel van boringen. Voor nadere informatie zie Livelink en/of dossier.

Het monument is op aangegeven van de AMC in juli 2005 aangemaakt, zodat de grachten in zijn geheel een vorm van bescherming genieten. Het omsluit mon. nr. 68, waarbinnen onder meer de resten van het gebouw liggen.

Literatuur:

- Coenen, J. 1992, in: Van Ricstelle tot Aarle-Rixtel: de geschiedenis van Aarle-Rixtel.
- Ode, O. en H.F.A. Haarhuis 1999 Voorstudie Actualisering Archeologisch Monumentenbestand (VAAM); realistische en optimale kostenramingen op basis van een steekproef, in: RAAP-rapport (Regionaal Archeologisch Archiverings Project, Amsterdam) 453

Rixtel op de kaart van 1930 met de ligging van het Slotje

Monumentnummer/ CMA - Nr: 16834 / 51F - 044

Status: terrein van hoge archeologische waarde

Coördinaten: 172502 / 391266

Toponiem: Aarle

Plaats: Aarle

Datering: Middeleeuwen laat – Nieuwe Tijd

Complextype: nederzetting

Toelichting: Terrein met de oude dorpskern van Aarle. Middeleeuwse bewoning voor 1250.

Op de AMK-Noord Brabant zijn historische stads- en dorpskernen en clusters oude bebouwing als gebieden van hoge

archeologische waarde aangegeven. Dit is op grond van het belang van deze locaties, waar de wortels van de huidige dorpen of steden kunnen liggen. De selectie en begrenzing van deze kernen is gebaseerd op 16de-eeuwse (Van Deventer) en vroeg twintig eeuwse kaarten (Bonnebladen). Binnen deze contouren kunnen in de bodem resten van vroegmoderne en waarschijnlijk ook van Laat Middeleeuwse (vanaf circa 1300 AD) bewoning aangetroffen worden. Ook sporen van oudere bewoning kunnen aanwezig zijn. Bedacht dient echter te worden dat de bewoning in de Vroege en Volle Middeleeuwen (tot circa 1300 AD) een meer dynamisch karakter gehad kan hebben en dat de plaats en grens ervan niet per se hoeft samen te vallen met die van de latere bewoning.

Literatuur:

- Huisman, J., T. Nales & A.W.E. Wilbers 2008 Zonnetij, Aarle-Rixtel Gemeente Laarbeek. Archeologisch Bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, in: overig 978-90-8800-196-3

Monumentnummer/ CMA - Nr: 16835 / 51E-052

Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Coördinaten: 169460 / 392174
Toponiem: Lieshout
Plaats: Lieshout
Datering: Middeleeuwen laat A – Nieuwe Tijd
Complextype: nederzetting
Toelichting: Terrein met de oude dorpskern van Lieshout. Middeleeuwse bewoning voor 1250.

Op de AMK-Noord Brabant zijn historische stads- en dorpskernen en clusters oude bebouwing als gebieden van hoge archeologische waarde aangegeven. Dit is op grond van het belang van deze locaties, waar de wortels van de huidige dorpen of steden kunnen liggen. De selectie en begrenzing van deze kernen is gebaseerd op 16de-eeuwse (Van Deventer) en vroeg 20e eeuwse kaarten (Bonnebladen). Binnen deze contouren kunnen in de bodem resten van vroegmoderne en waarschijnlijk ook van Laat Middeleeuwse (vanaf circa 1300 AD) bewoning aangetroffen worden. Ook sporen van oudere bewoning kunnen aanwezig zijn. Bedacht dient echter te worden dat de bewoning in de Vroege en Volle Middeleeuwen (tot circa 1300 AD) een meer dynamisch karakter gehad kan hebben en dat de plaats en grens ervan niet per se hoeft samen te vallen met die van de latere bewoning.

Literatuur:

- Exaltus, R. & J. Orbons 2008 Ribiusstraat, Lieshout Gemeente Laarbeek. Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O) Bureauonderzoek en karterend booronderzoek., in: ArcheoPro Archeologisch rapport 878

2. Overzicht van cultuurhistorische ensembles

E11.001 Akkercomplex 't Hof

Ensemble met een redelijk hoge historisch geografische waarde en historische groenwaarde.

CHW2010 OS08

CHW2006 V266 en G78

Waarden/kenmerken

- Het open akkercomplex met de bolle ligging en het esdek
- De zandwegen
- De kerklocatie
- Buurtschap 't Hof
- (Langgevel)boerderijen

Beschrijving

't Hof is een deel van het vroeger veel uitgestrektere akkercomplex van Lieshout. Verschillende kenmerken zijn bewaard gebleven, zoals de bolle ligging, steilranden en zandwegen.

't Hof is de middeleeuwse locatie van Lieshout, dat later naar het noorden is verplaatst.

't Hof is het restant van een groot akkercomplex met esdek, bolle ligging, steilranden, zandpaden en (restanten van) hakhout. Midden in het akkercomplex ligt de buurtschap 't Hof, met enkele oude (langgevel)boerderijen.

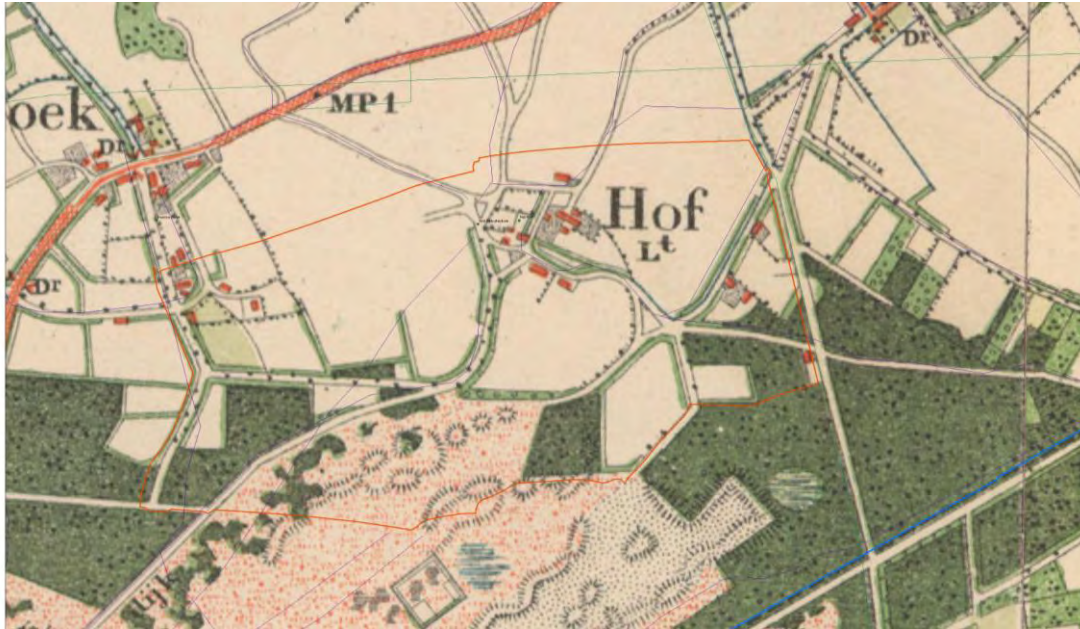
De buurtschap is de oude, middeleeuwse kern van Lieshout. In de eeneraliteitsperiode (1648-1795) werd in de buurtschap Heuvel een schuurkerk gebouwd waardoor dat uitgroeide tot het centrum van Lieshout. De middeleeuwse kerk in 't Hof werd verwoest door de novemberstorm van 1800, waarna de restanten werden gesloopt. De toren is blijven staan tot 1836, waarna ook deze werd gesloopt. De oude, middeleeuwse kerklocatie is herkenbaar aan een verhoging in het terrein. Periodiek zijn aan verkleuringen in het gewas ook de funderingen van de kerktoren zichtbaar.

Aan de zuidzijde van het akkercomplex ligt een gebied met door aanplant van houtwallen gefixeerd stuifzand.

Bos en houtwallen op de grens van oud cultuurland en zandverstuivingen. De beplanting bestaat o.a. uit zomereik, berk, Amerikaanse eik, grove den, sporkehout, Amerikaanse vogelkers, wilde lijsterbes en krentenboompje. Het geheel dateert overwegend van omstreeks 1900, maar is deels ook ouder.

Bij de aanleg van het Wilhelminakanaal (1910-1923) is het oorspronkelijke akkercomplex doorsneden. Het noordelijke deel is grotendeels bebouwd. Ook is een deel van het oorspronkelijke akkercomplex verdwenen als gevolg van de aanleg van de N615 (ca. 1990).

't Hof op de Bonnekaart van 1900

E11.002 Landgoed Croy

Ensemble met hoge historisch geografische waarde, zeer hoge historische groenwaarde, complex van cultuurhistorisch belang en provinciaal cultuurhistorisch vlak

CHW2010

OS03

CHW 2006

V175 en G56

Waarden/kenmerken

- Het kasteelcomplex met historische gebouwen
- De dubbele omgrachting
- Het park
- De laanstructuur
- De historische boerderijen
- Het patroon van (zand)wegen

Beschrijving

Landgoed Croy (ca 250 ha) bestaat uit het kasteelcomplex met park, met daaromheen een mozaïek van grasland, bouwland en enkele loofbossen, doorsneden door houtsingels en lanen

Landgoed Croy is een landgoed met eiken- en beukenlanen, loofbossen en landbouwgronden, waaronder oude akkers met een esdek, gelegen aan de Goorloop. Kern van het gebied is een middeleeuws kasteelcomplex, dat voor het eerst wordt genoemd in 1468. Het kasteelterrein wordt omgeven door een dubbele gracht. Op het kasteelterrein staan verschillende monumentale gebouwen, waaronder het hoofdgebouw (vijftiende-achttiende eeuw), een poortgebouw (ca. 1500), een folly in de vorm van een schaapskooi met duiventil (ca. 1850) en een kasteelhoeve (ca. 1850-1860). Bij het kasteel ligt een sobere tuin in formele stijl, met diverse oude bomen, waaronder linden en een kastanje. In het gebied rond het

kasteelcomplex staan verschillende oude (langgevel)boerderijen (achttiende-twintigste eeuw). Het wegenpatroon is sinds 1850 vrijwel onveranderd gebleven.

Landgoed/landgoedachtig gebied met eiken- en beukenlanen, loofbossen en landbouwgronden, waaronder oude akkers met een esdek, gelegen aan de Goorloop. Kern van het gebied is een middeleeuws kasteelcomplex, dat voor het eerst wordt genoemd in 1472. Het kasteelterrein wordt omgeven door een dubbele gracht. Op het kasteelterrein staan verschillende monumentale gebouwen, waaronder het hoofdgebouw (15e-18e eeuw), een poortgebouw (ca. 1500), een folly in de vorm van een schaapskooi met duiventil (ca. 1850) en een kasteelhoeve (ca. 1850-1860). Op het kasteelterrein diverse oude bomen, waaronder linden en kastanje. In het gebied rond het kasteelcomplex diverse oude (langgevel)boerderijen (18e-20e eeuw). Het gebied kent een samenhang met de akkercomplexen Veerkampen, Hooge Akkers en Strijp en met de beemdgronden (oude hooi- en weilanden) langs de Goorloop.

Bos, park/tuin en lanen op een landgoed. De beplanting bestaat o.a. uit zomereik, zwarte els, berk, sporkehout, wilde lijsterbes, linde, tamme kastanje, treurwilg en beuk. De lanen bestaan met name uit eik en beuk. Op het kasteelterrein diverse oude bomen, waaronder linden en kastanje. Het geheel dateert overwegend uit de periode 1850-1900.

Complex van cultuurhistorisch belang

MIP AE002-001381

Landgoed Kasteel Croy, Croylaan 14, 5735PC Aarle-Rixtel

Rijksmonument

1e helft 15e eeuw

Bakstenen. Kloosterkozijnen en bolkozijn, kleine roedenramen, deels onder korf- en spitsboog.

Zadeldak met oud Hollandse pannen, tussen trapgevels, dakruiter met klokje.

Oprijlaan met beuken en toegangspilaren met recent ijzeren sierhek. Rondom een haagbeukhaag.

Diverse bomen op kasteelterrein.

Kasteel Croy. Omgracht bakstenen kasteel, bestaande uit een westvleugel met ronde hoektoren uit de eerste helft van de 15 eeuw, een zuidvleugel met achtkante toren uit omstreeks 1500 en een uit dezelfde tijd daterende binnenplaats.

Laanstructuur bij Croy (bron CHW 2006)

Kasteel Croy vanuit het zuidwesten (juni 2012)

E11.003 Akkercomplex Strijp

Ensemble met redelijk hoge historisch geografische waarde en provinciaal cultuurhistorisch vlak.

CHW2010 OS04

CHW2006 V179

Waarden/kenmerken

- Het open akkercomplex met de bolle ligging en het esdek
- De zandpaden
- De steilranden

Beschrijving

Het akkercomplex van Strijp is goed bewaard gebleven en heeft de karakteristieke kenmerken: openheid, zandpaden, bouwlandgebruik en overgangen naar de aangrenzende beemden. Het open akkercomplex van Strijp is nog geheel als bouwland in gebruik en heeft een bolle ligging. Enkele zandpaden lopen over en langs de randen van het gebied. Op de overgang naar de beemden in het dal van de Schevelingse Loop liggen op enkele plaatsen steilranden. Aan de noordzijde is een deel van het oorspronkelijke akkercomplex bebouwd. Akkercomplexen dateren in eerste aanleg uit de Late Middeleeuwen (1250-1500). Voordien lagen hier kleinschalige cultuurlandschappen. Het gebied kent een samenhang met het landgoed Croy en de beemdgronden (oude hooi- en weilanden) langs de Schevelingse Loop en de Goorloop

Open akkercomplex Strijp (april 2012)

E11.004 Beekdal van de Goorloop

Ensemble met hoge historisch geografische waarde, hoge historische groenwaarde en provinciaal cultuurhistorisch vlak.

CHW2010 OS05

CHW2006 G799 en V178

Waarden/kenmerken

- De kleinschalige strookvormige percelering
- De perceelrandbegroeiing
- De broekbosjes
- Het hakhout
- De zandwegen
- De donken met bouwland
- De steilranden op de overgang naar de hogere gronden.

Beschrijving

Het gebied bestaat uit een goed bewaard gebleven kleinschalig beekdallandschap met beemden, kleine akkers en met mooie overgangen naar de aangrenzende hogere gronden.

Het gebied bestaat uit een complex van beekdalen. Tussen Helmond en Stiphout stroomt de Goorloop, die vroeger voorbij landgoed Warande naar het oosten afboog en mondde in de Aa. Vanuit Aarle-Rixtel kwam een klein zijbeekje, de Schevelingse Loop, die bij Overbrug mondde in de Goorloop. Bij Stiphout ligt ten westen van de Goorloop de Stiphoutsche Loop, door een donk van het dal van de Goorloop gescheiden. Tegenwoordig stroomt de Goorloop langs Croy naar het noordwesten en neemt de Stiphoutsche Loop als zijbeek op.

Vroeger was de Stiphoutsche Beek de bovenloop van de Lieshoutsche Beek. Deze ingewikkelde hydrologische situatie is in de percelering en het bodemgebruik terug te vinden. De beekdalen bestaan uit broekbosjes, plassen en kleine strookvormige graslandpercelen, waarvan vele met perceelrandbegroeiing in de vorm van houtsingels of bomenrijen. De percelering kan deels nog dateren uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen grote delen van de beekdalen werden ontgonnen.

Bij Overbrug en Eenselaar liggen te midden van de beemdgronden kleinere oude akkers met een esdek op donken. De bospercelen bestaan voor een deel uit (doorgesloten) hakhout. Het gebied kent een samenhang met de landgoederen Warande en Croy, met het akkercomplex Veerkampen en met het akkercomplex bij Striyp.

Zicht op het beekdal van de Goorloop vanaf de akkerweg ten zuiden van Striyp (april 2012)

Bos en houtwallen in een beekdal. De beplanting bestaat o.a. uit zwarte els, populier, grauwe wilg, schietwilg, zomereik, zachte berk, es, Gelderse roos, vogelkers, framboos, wilde lijsterbes, sleedoorn, zoete kers, sporkehout, éénstijlige meidoorn, katwilg en wilde kamperfoelie. Het geheel dateert overwegend uit de periode 1850-1900, maar is deels ook ouder.

E11.005 Akkercomplex De Hooge Akker

Ensemble van hoge historisch geografische waarde en provinciaal cultuurhistorisch vlak.

CHW2010 OS02

CHW2006 V234

Waarden/kenmerken

- Het open akkercomplex met de bolle ligging en het esdek
- De kerklocatie met begraafplaats
- Het hagelkruis
- De zandwegen

Beschrijving

De Hooge Akkers is een groot akkercomplex tussen Aarle-Rixtel en buurtschap Het Laar met een oude kerklocatie en een hagelkruis. De Hooge Akkers is een open akkercomplex met esdek en een bolle ligging. Het is in voornamelijk in gebruik als grasland en voor de boomteelt. Rondom het akkercomplex lagen kleine buurtschappen en verspreid gelegen boerderijen, waaronder Hemel, Hel en Vagevuur aan de westelijke rand. Op een kruising van zandpaden staat een hardstenen hagelkruis (16e eeuw), vroeger een halteplaats tijdens processies. Aan de oostzijde ligt een kleine, protestantse begraafplaats, op de plek van de oude, middeleeuwse kerklocatie van Aarle.

In de Generaliteitsperiode (1648-1795) werd in de buurtschap Kouwenberg een schuurkerk gebouwd waardoor Kouwenberg uitgroeide tot het centrum van het dorp. De middeleeuwse kerk werd gesloopt in 1847. Bij de aanleg van het Wilhelminakanaal (1910-1923) is het akkercomplex doorsneden. Aan de oostzijde is een deel van het oorspronkelijke akkercomplex bebouwd. Het gebied kent een samenhang met het landgoed Croy en met de beemdgronden (oude hooi- en weilanden) De Beemd en Het Laar.

De Hooge Akker vanaf het Hagelkruis (april 2012)

Aarle-Rixtel op de kaart van 1850. In wit zijn de open akkercomplexen zichtbaar.

E11.006 Beemdgronden De Beemd en Het Laar

Ensemble van redelijk hoge historisch geografische waarde en provinciaal cultuurhistorisch vlak.

CHW2010 OS01

CHW2006 V233 en G53

Waarden/kenmerken

- De kleinschalige percelering
- De perceelrandbegroeiing

Beschrijving

Het beemdgebied van De Beemd en het Laar bestaat uit kleinschalige percelen graslanden en enkele bosjes.

Het gebied bestaat uit kleinschalige graslanden (beemden), bosjes en een enkele akker langs de Reijbroeksche Loop, een zijbeek van de Goorloop. De percelering bestaat uit kleine smalle percelen, sommige met perceelrandbegroeiing. Het gebied, dat vroeger Reijbroeken heette, lag ingeklemd tussen de grote akkercomplexen Reijakkers in het noorden en De Hooge Akkers in het zuiden. De percelering kan deels nog dateren uit de periode 1250-1500, toen grote delen van de beemdgronden werden ontgonnen. Door de aanleg van het Wilhelminakanaal (1910-1923) werd het gebied gesplitst.

Beemdgronden (oude hooi- en weilanden) met restanten van een kleinschalige percelering. Veel perceelsscheidingen worden nog gemarkeerd door greppels en (resten van) houtwallen. De percelering kan deels nog dateren uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen grote delen van de beemdgronden werden ontgonnen. Door de aanleg van het Wilhelminakanaal (1910-1923) werd het gebied gesplitst in een noordelijk en een zuidelijk deel. Het gebied kent een samenhang met het akkercomplex van de Hooge Akkers. Laanbeplanting Groenewoud bestaat uit zomereik. Het geheel dateert overwegend van omstreeks 1920.

Beemdgronden De Beemd (CHW 2006)

E11.007 Oude dorpskern Aarle-Rixtel

Ensemble van hoge historisch stedenbouwkundige waarde.

CHW2006 DA-HS-11/S284

Beschrijving

Oude dorpskern met twee driehoekige pleinen, Kouwenberg en Dorp geheten, en lintbebouwingen. De structuur dateert grotendeels uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen de oudtijds verspreide bewoning zich verplaatste naar de randen van de akkercomplexen en oude alleen gelegen hoeven of "einzelhöfe" werden opgesplitst en uitgroeiden tot buurtschappen. De huidige kern van Aarle-Rixtel is ontstaan uit enkele buurtschappen, waaronder het buurtschap Kouwenberg. Het centrum van Aarle, met de kerk, lag in de Middeleeuwen rond de thans protestantse begraafplaats in de Hooge Akkers. In de Generaliteitsperiode (1648-1795) werd in het buurtschap Kouwenberg een schuurkerk gebouwd waardoor dit buurtschap uitgroeide tot het centrum van de dorpsgemeenschap. Het centrum van Rixtel, met de kerk, lag aan het dal van de Gulden Aa. Het bebouwingsbeeld, met overwegend eenlaags bebouwing, waaronder (verbouwde) langgevelboerderijen, dateert met name uit de periode 1850-1950. Monumentale gebouwen zijn ondermeer de R.K. kerk van O.L. Vrouwe Presentatie (1844-1846 en later), het voormalige raadhuis (1855), de voormalige N.H. kerk (1847), de R.K. kapel O.L. Vrouw in 't Zand (1597) met aanpalend klooster, de klokkengieterij Petit en Fritsen (1906), het bedrijfsgebouw De Klok (1926) en diverse woonhuizen.

Oude dorpskern van Aarle-Rixtel (bron CHW 2006)

Aarle groeide in de Middeleeuwen uit tot een bedevaartsoord. Niet-agrarische bebouwing concentreerde zich rondom een kerk, gasthuis, klooster en herberg. Het centrum van Rixtel lag oorspronkelijk aan het dal van de Gulden Aa. De nederzetting vormde mogelijk een kasteeldorp bij het zogenaamde Guldenhuis of Kasteel van Rixtel. Typierend voor de historisch-stedenbouwkundige structuur zijn de twee plaatse-achtige pleinen („Kouwenberg” en „Dorp”) die door de Dorpsstraat verbonden worden. Oorspronkelijk bevond de bebouwing zich dan ook voornamelijk langs de Dorpsstraat. Vanaf het einde van de 19e eeuw werd het oude bebouwingslint verdicht en werden langzaam de linten bebouwd, die uitwaaiëren vanuit de historische bebouwingsconcentraties. Deze historische wegen zijn nu nog duidelijk te herkennen in de huidige structuur van Aarle-Rixtel. Het betreffen onder andere de Lieshoutseweg, Bosscheweg en Klokkengietersstraat.

In het lint richting de Aa komen enkele bijzonder ensembles voor met nog een hoge mate van authenticiteit. Het betreft onder meer:

- de klokkengieterij aan de Klokkengietersstraat in samenhang met infrastructuur en de (industriële) bebouwing rond de Zuid Willemsvaart;
- het hotel en directe omgeving aan de Dorpsstraat, een goed behouden expressionistische bouwwerk in een groen setting.

Aansluitend op de historische structuren zijn in latere perioden, met name begin 20ste eeuw, enkele secundaire verbindingswegen in een geleidelijk tempo bebouwd, de zogenaamde gemengde bebouwingslinten. De gemengde bebouwingslinten in Aarle-Rixtel worden gevormd door:

- de Bosscheweg – de oude verbindingsweg naar Helmond – vormt in combinatie met de Koppelstraat en het Onze Lieve Vrouwenplein een gemengd bebouwingslint. Oudere woonhuizen in diverse bouwstijlen worden afgewisseld met een enkele boerderijen, moderne bebouwing en de restanten van een oud kloostercomplex;
- de Kerkstraat en aansluitend de bebouwing aan het eerste deel van Opstal. Aan het lint zijn met name langgevelboerderijen gelegen, maar ook een enkele hoeve. Een bijzonder ensemble vormt de bebouwing rond het Onze Lieve Vrouweplein. Rondom het verzorgd vormgegeven groene plein zijn projectmatige korte rijen bebouwing geplaatst. De bebouwing is zorgvuldig, uniform vormgegeven en vormt een aantrekkelijk geheel.

Aarle-Rixtel op de Bonnekaart van 1930.

Sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw heeft Aarle-Rixtel een sterke groei doorgemaakt. Het principe van de lintbebouwing werd verlaten. Projectmatig is woonbebouwing gerealiseerd tussen de verschillende linten, in de directe nabijheid van de voorzieningen aan het lint. De uitbreidingen hebben evenwichtig plaatsgevonden achter deze linten in noordelijke en zuidelijke richting, waardoor de kern een meer concentrische vorm heeft gekregen.

Rijksmonumenten (adres object)

- bosscheweg 18 kapel
- bosscheweg 34-56 woonhuizen
- croylaan 11 boerderij
- croylaan 12 langgevelboerderij
- croylaan 14 kasteel
- dorpsstraat 1 raadhuis
- dorpsstraat 5 kerkgebouw
- dorpsstraat ong. heilig hartbeeld
- dorpsstraat 7 pastorie
- dorpsstraat 16 woonhuis
- dorpsstraat 98 woonhuis

dorpsstraat- sengersweg pomp
kannelustweg 8 (4) langgevelboerderij
kapellaan 1 woonhuis
klokkengietersstraat 1-3 fabriek
klokkengietersstraat 7 woonhuis
kouwenberg 27 langgevelboerderij
kouwenberg 29 kerkgebouw
kouwenberg ong. kiosk
het laar 3 langgevelboerderij
het laar 12 langgevelboerderij
hagelkruisweg bij 28 hagelkruis
opstal 2 tol-wevershuis
klokkengietersstraat 9 woonhuis
klokkengietersstraat 11 woonhuis

E11.008 Oude Dorpskern Lieshout

Ensemble van redelijk hoge historisch stedenbouwkundige waarde.
CHW2006 HK-HS-01/S285

Beschrijving

Oude dorpskern met driehoekig plein, Heuvel geheten, en lintbebouwingen. De structuur dateert grotendeels uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen de oudtijds verspreide bewoning zich verplaatste naar de randen van de akkercomplexen en oude alleengelegen hoeven of "einzelhöfe" werden opgesplitst en uitgroeiden tot buurtschappen. De huidige kern van Lieshout is ontstaan uit het vroegere buurtschap Heuvel. Het centrum van Lieshout, met de kerk, lag in de Middeleeuwen in het huidige buurtschap 't Hof. In de Generaliteitsperiode (1648-1795) werd in het buurtschap Heuvel een schuurkerk gebouwd waardoor dit buurtschap uitgroeide tot het centrum van de dorpsgemeenschap. Het bebouwingsbeeld, met overwegend eenlaags bebouwing, waaronder veel (verbouwde) langgevelboerderijen, dateert met name uit de periode 1850-1950.

Als agrarische nederzetting is Lieshout ontstaan als beekdalnederzetting. Oorspronkelijk lag het zwaartepunt van de nederzetting bij het gehucht 't Hof. In de periode 1648-1795, toen Brabant Generaliteitsland was, werd op de plek van de Heuvel een schuurkerk geplaatst. De ruimtelijke ontwikkeling van het kerkdorp Lieshout bleef lange tijd beperkt tot het driehoekig plein (De Heuvel) en de doorgaande routes. De oude driesprong, bestaande uit de wegen Ribbiusstraat, Dorpsstraat en Molenstraat samenkomend op de Heuvel, vormen de ruimtelijke structuur van Lieshout. De noord-zuid gerichte wegen waren op de kaart van 1850 al bebouwd. Aan en nabij de driesprong liggen een aantal belangrijke gebouwen, die het beeld sterk mede bepalen. De bebouwing had in 1850 al een verdichting zuidoostelijk van de driesprong, die nog altijd in de huidige structuur is te herkennen.

Opmerkelijke elementen op het kadastraal minuutplan van omstreeks 1832 zijn de omgrachte terreinen in de dorpskern. Het omgrachte pand dat direct aan de Heuvel lag, was het in 1776 gebouwde raadhuis. Langs de Dorpsstraat vestigde zich vanaf de negentiende eeuw kleinschalige industrie en nijverheid. De brouwerij Bavaria aan de Kerkdijk, die later werd verplaatst naar de Burgemeester van de Heuvelstraat, heeft een belangrijke invloed gehad de ruimtelijke structuur en het silhouet van het dorp. In de kern zijn verscheidene voormalige boerderijen te vinden die herinneren aan de agrarische oorsprong van het dorp. De oude doorgaande wegen (Dorpsstraat, Molenstraat en Burgemeester van de Heuvelstraat) werden in de eerste helft van de twintigste eeuw verder verdicht met statige villa's en kleinschalige industriële bebouwing.

Impressies van het centrum van Lieshout (april 2012)

De Dorpsstraat is de enige van de drie oudere wegen, welke leiden naar de driesprong, die haar karakteristiek als historisch bebouwingslint heeft behouden. Bijzonder kenmerkend voor het bebouwingslint zijn de oude kleinschalige fabriekspanden in combinatie met een aantal langgevelboerderijen en statige villa's. Diverse fabrieksensembles (zoals de hoefsmid, stoomstoelmakerij, landbouwwerktuigenfabriek) zijn qua bebouwing redelijk in tact gebleven. De Molenstraat is de oude verbindingsweg naar Eindhoven en Son en Breugel. Oudere woonhuizen in diverse bouwstijlen worden afgewisseld met een enkele (voormalige) boerderijen en moderne bebouwing van na de 1950. De Ribbiusstraat is de verbindingsweg naar Beek en Donk. Aan het lint zijn een aantal langgevelboerderijen en oudere woonhuizen gelegen, gecombineerd moderne woonbebouwing voorzieningen. Met name rond het centrum domineren de grootschalige moderne bouwwerken; de kerk en het verzorgingshuis Franciscushof. De bergkorenmolens „Vogelenzang“ en „De Leest“ met bijbehorende molenbiotoop vormen bijzondere historische bebouwingselementen aan de rand van de kern in combinatie met de voormalige boerenerven aan de Vogelenzang.

In de tweede helft van de twintigste eeuw heeft Lieshout een sterke groei door gemaakt. Tussen de drie linten liggen aan de noord- en oostzijde de planmatige uitbreidingen. De latere invullingen hebben ertoe geleid dat Lieshout in de huidige situatie in grote lijnen een driehoekige structuur kent, waarin de oorspronkelijke assen sterk beeldbepalend zijn.

Rijksmonumenten (adres object)

provincialeweg 10 langgevelboerderij
 dorpsstraat 76 langgevelboerderij
 dorpsstraat 75 woonhuis/ fabriek
 havenweg 10 woonhuis
 burg. vd. heuvelstraat 1 poort van binderen
 molendreef 6 molen
 molenstraat 40 molen
 Planmatige woongebieden

De ontwikkelde woonbuurten hebben echter onderling een verschillend karakter. Dit wordt met name bepaald door de tijdsperiode van realisering.

Nieuwstraat e.o.

De woonbuurt Nieuwstraat en omgeving is gerealiseerd in de vijftig en begin jaren zestig van de vorige eeuw. De Balduinstraat in de woonbuurt Floreffestraat is eveneens gebouwd in de jaren zestig van de vorige eeuw.

De woonbuurt is opgebouwd uit enkel geschakelde woningen van het type twee-onderéén kapwoningen. De geschakelde woningen uit de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw zijn open en ordelijk verkaveld. Opvallend zijn de zeer ruime kavels aan de

Nieuwstraat, Kuiperstraat en de Baverderstraat.
Floreffestraat e.o.

De woonbuurt Floreffestraat en omgeving is gerealiseerd in de jaren zeventig van de vorige eeuw. De woonbuurt gaat aan de westzijde – achter de Burgemeester Mostermanslaan – geleidelijk over in de Wieken. De bebouwing aan de westzijde van De Klumper in de buurt Nieuwstraat e.o. is eveneens gebouwd in de jaren zeventig van de vorige eeuw. De wijk kent een strakke en ruime verkaveling, waarin een duidelijk scheiding tussen geschakelde en vrijstaande woningen is aangebracht.

In de woonbuurt komen een aantal bijzondere bebouwingsaccenten voor:

- De bebouwing rond de Grotenhof en de Floreffestraat markeert de overgang van het historische dorpsgebied naar de planmatige uitbreiding Floreffestraat e.o.
- De basisschool aan de Brugstraat vormt een bebouwingsaccent aan de andere zijde van de wijk.

De Wieken e.o.

De woonbuurt Wieken en omgeving is gerealiseerd in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Kenmerkend voor de wijk is ruime groenstructuur in combinatie met het openbare gebied rond de molen „De Leest“. De verkaveling en het profiel zijn echter minder ruim en creëert een besloten karakter.

E11.009 Nieuwe kern Mariahout

Ensemble van redelijk hoge historische stedenbouwkundige waarde en redelijk hoge historische groenwaarde

CHW2006 DA-HS-13/S260

Beschrijving

Nieuwe dorpskern, met centraal gelegen processiepark. De kern is ontstaan rond de kerk van een nieuwe parochie die in 1932 werd gesticht voor de omliggende jonge heideontginningen. Al snel ontwikkelde de plaats zich als bedevaartoord voor O.L. Vrouw van Lourdes. Kenmerkend is het processiepark met daarin gelegen de R.K. kerk van O.L. Vrouw van Lourdes (1933), pastorie, klooster met school (1949, 1953), Lourdesgrot (1935, recentelijk vernieuwd) en openluchttheater (1946). Nabij het processiepark het café Pelgrimsrust (1933). De beplanting in processiepark bestaat o.a. uit zomereik, beuk, valse acacia, esdoorn, paardenkastanje en rhododendron. Het geheel dateert overwegend uit de periode 1930-1950.

Mariahout is de kleinste kern van de gemeente en is pas vrij laat ontstaan. Het oudste deel van Mariahout dateert van na 1850 en het wegenstelsel was toen reeds aanwezig. Het is een typisch heide-ontginningsdorp gelegen op de overgang van de oudere cultuurlandschappen naar de heideontginningen. De eerste ontginningsboerderij werd gebouwd in 1922. Na de stichting van een nieuwe parochie in 1932 ontstond rondom de kerk een kleine kern die de naam Ginderdoor had. In 1932 werd het dorp een zelfstandige parochie. Een jaar later kreeg het kerkdorp de huidige naam Mariahout.

Langs de Mariastraat ontstond een lintbebouwing, die later aan beide zijden met woonbebouwing is aangevuld. De Mariastraat – de centrale as van het dorp – vormt de ontginningsbasis van de heideontginningen in de directe omgeving. Het lint kenmerkt zich dan ook door een aantal waardevolle oude ontginningsboerderijen. De ontginningsbasis, afkomstig van Lieshout, splitst zich direct ten noorden van Mariahout in de richting van Veghel en Sint-Oedenrode. De structuur is eenvoudig, de straten lopen min of meer concentrisch. Aan de westkant wordt het beeld bepaald door de kerk, de pastorie, het klooster met school tegen de achtergrond van een bosperceel, het Processiepark. Een aantal panden in dit ensemble hebben een (cultuur)historische waarde zoals de kerk, het klooster, de pastorie en de basisschool. De bebouwing stamt hoofdzakelijk uit de eerste helft van de twintigste eeuw. Aan de oostkant is het Oranjeplein, een centraal gelegen groene ruimte, waaraan ook enkele winkels liggen. Het groene plein vervult een belangrijke functie voor het spelen en bij evenementen. Het is ook sterk beeld- en sfeerbepalend voor deze overigens vrij sobere, kleine kern.

De kerk van Mariahout

Processiepark

Rijksmonumenten (adres object)

Mariastraat 2 krukboerderij

Mariastraat 25-27 kerkgebouw

E11.010 Oude Dorpskern Beek

Ensemble van redelijk hoge historische stedenbouwkundige waarde
CHW2006 DA-HS-12/S287

Beschrijving

Oude dorpskern met driehoekig plein, Heuvel geheten. De structuur dateert grotendeels uit de Late Middeleeuwen (1250-1500), toen de oudtijds verspreide bewoning zich verplaatste naar de randen van de akkercomplexen en oude alleengelegen hoeven of "einzelhöfe" werden opgesplitst en uitgroeiden tot buurtschappen. De huidige kern van Beek is ontstaan uit het buurtschap Heuvel. Het centrum van Beek, met de kerk, lag in de Middeleeuwen rond de nog steeds bestaande middeleeuwse kerktoren, die enkele eeuwen eenzaam in de akkers heeft gelegen. Reeds in het begin van de 18e eeuw was het buurtschap Heuvel uitgegroeid tot het nieuwe centrum van Beek, waar ook het raadhuis was gevestigd. Het bebouwingsbeeld, met overwegend eenlaags bebouwing, dateert met name uit de periode 1850-1950. Monumentale gebouwen zijn ondermeer de R.K. kerk van de H. Michael (1933-1935), het voormalige raadhuis (1866-1867) en het klooster Gesticht St. Joseph (1895).

Het tussen 1933-'35 door de architect H.W. Valk gebouwde complex bestaat uit Kerkstraat 1, de KERK van de H. Michaël (1), Kerkstraat 3, de bijbehorende PASTORIE (2), een BEELD van het H. Hart (3) en een BEELD van de H. Michaël (4), alle gesitueerd in de dorpskom van Beek. De kerk vervangt de tussen 1830-'36 op het Heuvelplein gebouwde Waterstaatskerk. Deze Waterstaatskerk, de opvolger van een op het Heuvelplein gesitueerde schuilkerk, werd door het kerkbestuur vanwege type en stijl als 'te weinig katholiek' ervaren. Een nieuwe kerk, die als de plaatselijke middeleeuwse H. Michaelkerk beter zou moeten passen in het Brabantse dorpsbeeld, werd met opzet niet gerealiseerd op de oude open plaatse (Heuvelplein), maar op de nabij gelegen hoek van de (huidige) Koppelstraat en de Kerkstraat. Ondanks de grotere afstand bepaalt de kerk toch mede het aanzicht van de oostelijke zijde van het Heuvelplein.

Het betreft een coherente groep van kerkelijke gebouwen in functionele relatie tot elkaar, bestaande uit een in historiserende Delftse School-stijl uitgevoerde 'christocentrische' kruisbasiliek en een in dezelfde stijl gebouwde pastorie. Door de architectuur met haar 'middeleeuws' aandoende vormtaal, het veelvuldig gebruik van handgevormde kloostermoppen, monnik en non-pannen en ruw smeedijzer en het ambachtelijke karakter van de technische uitvoering, lijkt het alsof de kerk er al eeuwen staat en het gebouw het historische centrum van de plaats is. De eenvoudige en gesloten vormtaal maakt een moderne indruk maar zoekt tegelijkertijd aansluiting bij traditionele waarden. Het complex is gelegen op een ruim, onregelmatig vierkant perceel. Aan de zijde van de Koppelstraat bevindt zich naast de tuin van de pastorie een uitgestrekte moestuin, waardoor het landelijke karakter van de kerkelijke gebouwen nog versterkt worden.

Nieuwe kerk van Beek en Lindeboom op de Heuvel

Beek en Donk bestaat, zoals de naam reeds aangeeft, oorspronkelijk uit twee afzonderlijke kernen. Door het zorgvuldige behoud van een groenzone tussen de kernen heeft dit geleid tot een ruimtelijke

structuur, waarin deze kernen nog duidelijk herkenbaar zijn. De groene geleedingszone is sterk dominant aanwezig en is mede door een verzorgde inrichting een markant en kenmerkend gegeven voor Beek en Donk. Het gebied vervult voor beide kernen een belangrijke rol als recreatiegebied en biedt daarnaast ruimte aan een aantal (sport)voorzieningen, die zorgvuldig in het gebied zijn geïntegreerd. Door planmatige uitbreidingen zijn Beek en Donk in de tweede helft van de twintigste eeuw aaneen gegroeid.

De kern Beek, ten zuiden van het groene middengebied, is ontstaan als een bebouwingslint op een oeverwal van de Aa en in latere periode uitgegroeid tot een plaatse rond het Heuvelplein. Van oudsher komen een drietal belangrijke wegen –Koppelstraat, Irisstraat en de Pater Becanusstraat- vanuit het buitengebied op dit plein samen. Ondanks dat deze wegen hun voornaamste functie hebben verloren, heeft het gebied het historische karakter weten te behouden.

Het Heuvelplein en omgeving kenmerken zich door een authentiek historische dorpsgebied met een aantal bijzonder waardevolle bouwkundige objecten. Het plein vormt de centrale ruimte van Beek en speelt in functionele zin een belangrijke rol. Ten westen van het historische dorpsgebied is een oude kerktoeren gelegen. Voorheen lag deze in het buitengebied van Beek, inmiddels is de oude toren met begraafplaats ingesloten door woonwijken en sportvelden. Het gemengde bebouwingslint ten oosten van de historische kern aan beide zijden van de Zuid-Willemsvaart bevat enkele waardevolle bouwkundige objecten. Al dan niet gekoppeld aan het historische infrastructurele landschap en bijbehorende industriële ontwikkeling. In latere perioden is het gebied tussen het gemengde bebouwingslint, de Zuid-Willemsvaart en het Wilhelminakanaal verder ontwikkeld tot bedrijventerrein. De woon en overige bebouwing is in de loop van de twintigste eeuw met name gesitueerd ten noorden en oosten van de historische kern langs en tussen oude agrarische linten. Enkele oude boerderijcomplexen zijn binnen deze moderne uitbreidingen bewaard gebleven.

Centrum van Beek rond 1800.

Het complex is van algemeen belang. Het heeft cultuurhistorische waarde als herinnering aan de geschiedenis van het katholicisme in het zuiden en is van belang als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van de christocentrische volkskerk. Het geheel heeft een bijzondere architectuurhistorische kwaliteit, is van groot belang als voorbeeld van de traditionalistische fase in het oeuvre van architect H.W. Valk. De groep heeft ensemblewaarden, zij bepaalt voor een belangrijk deel het silhouet en daarmee het aanzien van de kom van het dorp.

Rijksmonumenten (adres object)

ptr Becanusstraat 75 langgevelboerderij
Bosscheweg 34 Fabriek
heuvelplein 6 cafe
heuvelplein 8 oude raadhuis
kapelstraat 2 villa
kapelstraat 29 pastorie
kapelstraat 31 kerkgebouw
kasteellaan 1 woonhuis
kasteellaan bij 2 poortgebouw, bijgebouw, tuin
kasteellaan 2 kasteel
kerkstraat 1 kerkgebouw
kerkstraat 3 pastorie
dr. Timmerslaan 64 kerktoren
willemstraat 11-13 fabriek/ woonhuis
kerkstraat bij 1 onderdelen kerk
starreboslaan 2 kastelen, bijgebouwen

E11.011 Landgoed Eykenlust

Ensemble van redelijk hoge historisch geografische waarde, zeer hoge historische groenwaarde en provinciaal cultuurhistorisch complex.

CHW2010/2006 CC-115 + DA-HV-12/V174

Complex van cultuurhistorisch belang AE007-000050

Huize Eijkenlust, Kasteellaan 2 5741PJ Beek

Rijksmonument

Verbouwd in 1870, oorspronkelijk uit 1658 (kern uit ca 1500)

Eclecticisme. Gepleisterde geschilderde voorgevel met natuurstenen cordonlijsten. Openslaande vensters met gedeeld bovenlicht, gevat in geprofileerde omlijsting met kuif. Dubbele paneelvoordeur, excentrisch geplaatst. Schilddak met oud-Hollandse pan. Geprofileerde gootlijst. Boven middenrisaliet tympanon met met uurwerk. Gelegen in park. Voor het huis de oprijlaan met rond gazon, vazen en ameublement.

Beschrijving

Klein landgoed met eiken-, beuken- en lindenlanen, loofbossen en landbouwgronden, gelegen aan de Aa. Het landgoed is ontstaan uit een middeleeuws kasteelcomplex, dat zetel was van de heerlijkheid Beek en Donk, die voor het eerst wordt genoemd in 1392. Het voormalige kasteelterrein wordt omgeven door een vijfhoekige gracht. Op het landgoed staan verschillende monumentale gebouwen, waaronder het hoofdgebouw (1658, 1812, ca. 1870, op middeleeuwse fundering), een poortgebouw (ca. 1500, ca. 1870), een tuinmanswoning (1870), een kasteelhoeve (17e/18e eeuw), een schuur (19e eeuw) en de langgevelboerderij Vogelenzang (1826). Rond het hoofdgebouw diverse oude bomen, waaronder linden, perenbomen, walnoot, bruine beuken, moerascypres, plataan en kastanje. Door de aanleg van de Zuid-Willemsvaart (1821-1826) en het Afwateringskanaal (1929) werd het landgoed aan de westzijde verkleind.

Bos, park/tuin en lanen op een landgoed. De begroeiing bestaat o.a. uit vogelkers, egelantier, hazelaar, Amerikaanse vogelkers, Gelderse roos, gewone es, zwarte linde, zomerrinde, zomereik, beuk, zwarte els, gewone esdoorn, vederesdoorn en witte paardekastanje. De lanen bestaan met

name uit zomereik, beuk en linde. Rond het hoofgebouw diverse oude bomen, waaronder linden, perenbomen, walnoot, bruine beuken, moerascypres, plataan en kastanje. Het geheel dateert overwegend uit de periode 1850-1900.

Laan rond Kasteel Eykenlust (april 2012)

Luchtfoto van landgoed Eykenlust met de kadasterkaart 1832 erop geprojecteerd.

E11.012 Industriële complex Van Thiel

Ensemble van redelijk hoge historische stedenbouwkundige waarde
CHW2006 DA-HS-09/S286

Beschrijving

Industrieel complex met bedrijfsgebouwen, fabrikantenvilla's en arbeiderswoningen, gelegen aan de Zuid-Willemsvaart. De Zuid-Willemsvaart dateert uit de periode 1822-1826. Het complex is grotendeels ontstaan uit de N.V. Van Thiel Draad- en Nagelfabriek, waarvan de voorloper hier in 1870 werd gevestigd. Het complex omvat enkele monumentale gebouwen, waaronder de klinknagelfabriek (1906-1907), fabrikantenvilla's, met name op de westelijke oever van de Zuid-Willemsvaart (ca. 1900-1930), en arbeiderswoningen, met name op de oostelijke oever van de Zuid-Willemsvaart, ten zuiden van het eigelijke fabriekscap (ca. 1910-1920). Het terrein werd aan de oostzijde lange tijd begrensd door het recentelijk gedempte Afwateringskanaal. Een deel van de industriële bebouwing is recentelijk gesloopt.

Industrieel complex en fabrikantenvilla's aan weerszijden van de Zuid-Willemsvaart (bron CHW 2006)

De Zuid-Willemsvaart doorsnijdt het historische lint van Donk, hierdoor ontstaat een barrière tussen het oostelijke en westelijk deel van Donk. De Kapelstraat is de enige van de oudere verbindingswegen die haar karakteristiek als historische bebouwingslint heeft behouden. Kenmerkend voor dit lint zijn de oude fabrieksvilla's uit de industriële bloeitijd van Beek en Donk. Het lint is daarnaast lange tijd de centrale as van de kern geweest. Derhalve zijn er enkele religieuze bouwwerken aan het lint gerealiseerd, zoals de pastorie en basilicale Kruiskerk. De fabrieksvilla's en religieuze bouwwerken worden afgewisseld met een aantal oudere woonhuizen en /of voormalige boerderijen uit de jaren dertig van de vorige eeuw.

Tussen 1840 en 1940 ontwikkelde de industrie zich snel in Beek en Donk. Industriële bebouwing concentreerde zich langs de Zuid-Willemsvaart. Een historisch-stedenbouwkundig waardevolle gebied bevindt zich thans nog direct ten oosten van de oude kern Donk. Op deze plek groeide een in 1842 opgerichte spijkerfabriek uit tot een complex van metaalindustrieën. Tot het complex behoren eveneens meerdere arbeiderswoningen en enkele directievilla's. Dit deel van het bedrijventerrein is aangewezen als rijksmonument.

E11.013 Industriële complex Willemstraat

Provinciaal cultuurhistorisch complex
CHW2010 CC-112 en 113

Beschrijving

Ensemble van cultuurhistorisch belang
MIP AE007-000084 en AE007-000085
Industrieel

Willemstraat 11;13, 5741GS Beek

Kousenfabriek met directiewoning ca. 1895

Machinale baksteen. Tandlijst langs gootlijst. Bepleisterde plint. Mansardedak, muldenpan. Gootlijst. In zelfde gebouw voormalige bedrijfswoning. Pal aan Zuid-Willemsvaart gelegen, langs Jachtpad. Gelegen aan Zuid-Willemsvaart tegenover voormalige Javafabriek.

Willemstraat 3 (bron CHW 2006)

Willemstraat 3, 5741PA Beek

Fabriekspand met woning ca. 1905

Machinale baksteen, wit gepleisterd. Tandlijst langs dakrand.

Woonhuisgedeelte met vernieuwde vensters, deur met bovenlicht. Fabrieksgedeelte met twee etages, onder inrijpoorten, boven laaddeur met kleine vensters.

Mansardedak, tuiles-du-Nord. Dakgoot, topgevel boven laaddeur.

Direct aan Zuid-Willemsvaart gelegen, tuin aan achterzijde met peppels.

In buurtje met verschillende fabriekspandjes, bij Beekse brug.

E11.014 Zuid-Willemsvaart

Ensemble van hoge historische groenwaarde en cultuurhistorisch complex.

CHW2010/2006 CC-111 + DA-HG-12/G73 + DA-HG-09/G59

Beschrijving

Het oudste kanaal in de regio is de Zuid-Willemsvaart, gegraven tussen 1822 en 1826. Door de aanleg van de Zuid-Willemsvaart werd het voor het eerst mogelijk (en rendabel) om de grote Peelvenen te ontwateren en vervenen. Later werden aan het kanaalstelsel het Eindhovensch Kanaal

(1843-1846) en –uiteindelijk- het Wilhelminakanaal (voltooid in 1923) toegevoegd. Met name de Willemsvaart en het Wilhelminakanaal, elk met een lengte van vele tientallen kilometers, betrokken Peelland in grotere, bovenregionale netwerken. Het gaat hier niet alleen om de waterwegen zelf, maar tevens om geassocieerde waarden. De Zuid-Willemsvaart wordt bijvoorbeeld "begeleid" door specifieke architectuur (bruggen en sluisen), woningbouw en industrie, verkeersinfrastructuur en beplanting. Deze geassocieerde waarden verschillen van tracé tot tracé, en dateren uit uiteenlopende fasen van de "biografie" van de Willemsvaart.

Pal aan de Zuid-Willemsvaart (westzijde) is een complex van cultuurhistorisch belang gelegen:
MIP AE007-000068

Pater de Leeuwstraat 61, 5741RH Beek

Lijmfabriek uit 1948

Machinale baksteen, halfsteensverband. Twee inrijpoorten. Stalen kozijnen. Lichtrups op dak. Oculus. Zadeldaken, golfplaat. Zadeldak op lichtrups. Stookplaats in achterste gebouw. Jonge aanplant rondom gebouw. Later ontwikkelcentrale, nu opslag.

In het noorden bevinden zich jonge ontginningen ontsloten door deels onverharde lanen, met bossen waarin deels nog de oorspronkelijke eikenbeplanting, verder berk, wilde lijsterbes, sporkehout, Amerikaanse vogelkers, adelaarsvaren, pijpenstrootje, koningsvaren. Gedeeltelijk ook een jonge aanplant met naaldhout als grove den. Het geheel dateert uit de periode 1895-1930.

Bosaanplant ten noorden van De Hei.

E11.015 Klooster van het Heilig Bloed

Ensemble van hoge historisch geografische waarde, cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang.
CHW2010/2006 CC-117 + HK-HV-04/V272

Complex van cultuurhistorisch belang

MIP AE002-001477

Klooster van het Heilig Bloed, Kloosterdreef 7 5735SJ Aarle-Rixtel

Dateert uit 1902-03

Beschrijving

Klein landgoed/landgoedachtig gebied met eikenlanen en landbouwgronden, gelegen in het jonge broekontginningslandschap in het stroomdal van de Aa. Kern van het gebied, dat is verkaveld en ontgonnen in de periode 1840-1900, is sinds 1902 een klooster. Van 1906 tot 1967 was dit klooster het moederhuis van de van oorsprong Duitse Missiezusters van het Kostbaar Bloed. In het gebied staan enkele monumentale gebouwen, waaronder het klooster met kapel (1902-1903) en een kloosterboerderij van het langgeveltype (1902). In het gebied diverse oude bomen, waaronder eiken, lindes en robinia's. Het gebied kent een samenhang met de omliggende jonge broekontginningen.

Het geheel ligt aan de Kloosterdreef in het buitengebied "Het Broek", ten noordoosten van de kern van Aarle-Rixtel op de grens met Beek en Donk. De boerderijgebouwen zijn gemoderniseerd en worden niet beschermd. Het oudste gedeelte van de oorspronkelijke langgevelboerderij functioneert sinds oktober 2008 als herberg met restaurant, met als naam "Brabantse Kluis". Bij binnenkomst is de oude

waterput uit ongeveer 1850 goed te zien. Deze is bij de verbouwing van 2008 weer tevoorschijn gekomen. Het klooster Het Heilig Bloed, bewoond door zusters van de Congregatie van de Missiezusters van het Kostbaar Bloed, is gesticht vanuit Mariannhill (Zuid-Afrika) en tussen 1902 en 1903 gebouwd. In 1910 en 1939 zijn vleugels toegevoegd. De kloostergemeenschap bezit veel grond rondom het gebouw.

Zicht op Klooster Heilig Bloed (CHW 2006 en april 2012)

E11.016 Jonge ontginning stroomdal Aa

Ensemble van redelijk hoge historisch geografische waarde
CHW2006 PH-HV-23/V265 en G51

Beschrijving

Jonge broekontginning, met lanen, landbouwgronden en productiebossen met loofhout. Voor een deel bestaat dit bos uit (doorgesloten) hakhout. Het gebied kent een grotendeels rationele verkaveling. Veel perceelsscheidingen worden nog gemarkeerd door greppels en (resten van) houtwallen. Gebied met relatief veel zandpaden en met relatief weinig bebouwing. De ontginning is met name tot stand

gekomen in de periode 1850-1900, maar is deels, met name aan de randen, ouder. Door het gebied loopt de Snelle Loop, een gegraven wetering die mede diende ter markering van de grens tussen Gemert enerzijds en Beek, Aarle en Rixtel anderzijds. Bij de ruilverkavelingen in de periode 1970-1985, is de verkaveling van het gebied deels gewijzigd en uitgedund. In bepaalde delen van het gebied, met name bij De Biezen, is de verkaveling echter nog relatief gaaf. Het gebied kent een samenhang met het landgoedachtig gebied rond het klooster van het Heilig Bloed, met het landgoed rond kasteel Gemert en met de akkercomplexen bij Mortel.

Bos, houtwallen en lanen in een jonge broekontginning. Plaatselijk (restanten van) hakhout. De beplanting bestaat o.a. uit zomereik, Amerikaanse eik, zwarte els, populieren, geoorde wilg, grauwe wilg, katwilg, rossige wilg, zachte berk, sporkehout, wilde lijsterbes, vogelkers en wilde kamperfoelie. Het hakhout bestaat met name uit zomereik en zwarte els. De lanen bestaan met name uit zomereik. Het geheel dateert overwegend van omstreeks 1900, maar is deels ook ouder.

Jonge ontginning stroomdal Aa (CHW 2006)

De Broekkant toont de lange-termijngeschiedenis van een bijzonder landschapstype: het plaatselijk brede stroomdal (overstromingsvlakte) van de Aa, dat zowel in het verre als recente verleden werd gekarakteriseerd door extensieve vormen van landgebruik. Door de geomorfologische en hydrologische gesteldheid en de grote tijdsdiepte van de aanwezige relictten en patronen verschilt het gebied van andere beekdallandschappen in Peelland. Maar ook in nationaal opzicht is dit gebied waardevol. Nederland kent slechts enkele overstromingsvlakten. De Broekkant is daarbij in historisch-landschappelijk opzicht nog gaaf. Formeel wordt de Broekkant begrensd door de Aa en de benedenloop van de Bakelse Aa in het westen, en de Walgraaf en Snelle Loop in het oosten. In het gebied zelf stromen nog de Liesloop (afwaterend op het Liesven) en de Broek-Aa. De beekdaloverstromingsvlakte heeft zich gevormd in de oostelijke zone van de centrale slenk.

De overstromingsvlakte is ontstaan in de laatste ijstijd. Toen werden grote, langgerekte dekzandruggen in het stroomdal geblazen, die de afwatering van de Aa en de andere (beek)lopen bemoeilijkten. In de dalvlakte zijn in de afgelopen duizenden jaren leempakketten (en mogelijk veen) afgezet. De namen Broek en Broekkant slaan op de natte biotopen en vegetaties die hier van oudsher het aanzien van het landschap hebben bepaald ('broek' = 'moerasbos'). Tot ver in de twintigste eeuw hebben de gemeenschappen die de vlakte aan weerszijden bewoonden te kampen gehad met periodieke overstromingen en wateroverlast. Dat verklaart ook het extensieve karakter van het landgebruik in het gebied. Boven het oppervlak van de stroomdalvlakte steken hier en daar dekzandkoppen uit ('donken'), waarop zich mesolithische jager-verzamelaars vestigden. Die vestiging was telkens van korte duur: het landgebruik van de jager-verzamelaars werd gekenmerkt door een hoge mobiliteit en kortstondig gebruik van jacht- en basiskampen. In afzettingen van de Aa zelf komt

verspreid door het hele dal (mogelijk verspoeld) archeologisch en paleontologisch materiaal voor, zoals gewefragmenten van edelhart, inclusief artefacten daarvan.

In de nieuwe steentijd (neolithicum), bronstijd en ijzertijd werden in de vlakte rituelen uitgevoerd, waarbij in het natte landschap bijzondere categorieën objecten (stenen bijlen, metalen voorwerpen) werden achtergelaten. Mogelijk concentreerden deze rituelen zich op plekken langs enkele begaanbare trajecten door het Broek, die ook de voordren door de beken met elkaar verbonden. Dat kan bijvoorbeeld opgaan voor locaties ter hoogte van Aarle-Rixtel, Beek en ten noorden van Donk (over een dekzandrug richting Bribrake), waar in enkele gevallen ook in historische tijd nog routes door het broek liepen. Het voorkomen van prehistorische deposities maakt de Broekkant in archeologisch opzicht zeer waardevol. Nergens in Nederland is een poging gedaan om een cultuurlandschap vanwege de archeologische resten van dergelijke prehistorische, rituele activiteiten te beschermen. De wetenschappelijke kennis van rituele deposities en de begeleidende rituelen is nog beperkt. Traditioneel heeft –ook in de Peel– de nadruk in het archeologisch onderzoek gelegen op de nederzettingen.

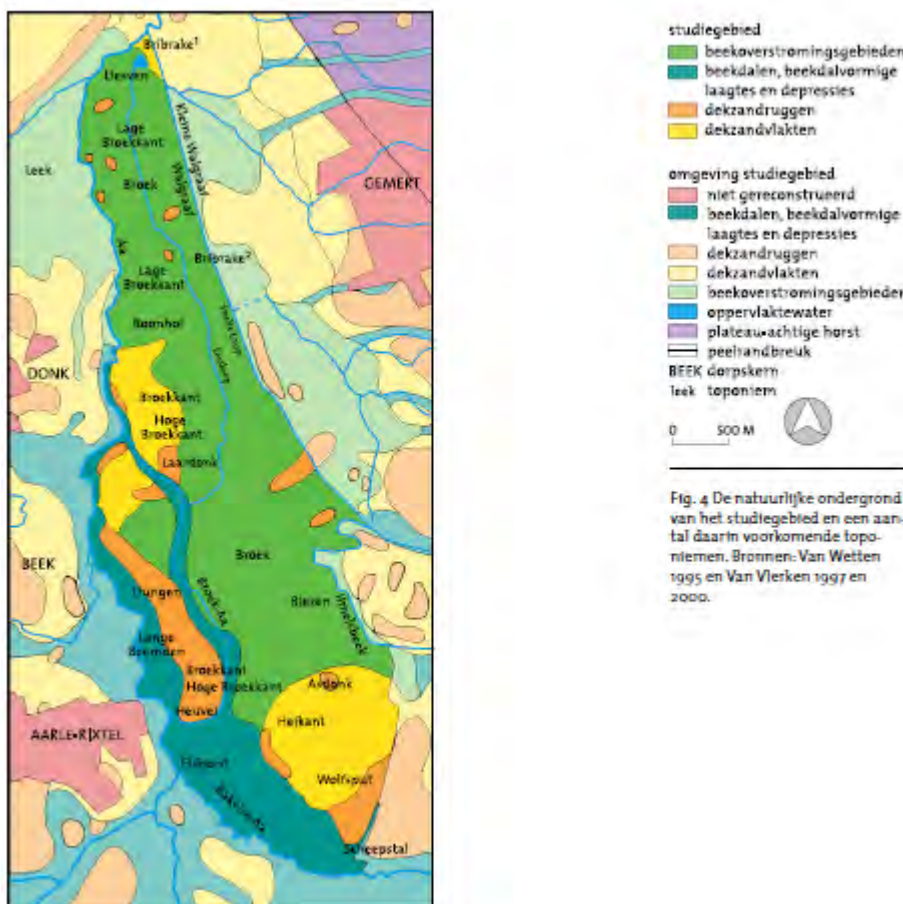

Fig. 4 De natuurlijke ondergrond van het studiegebied en een aantal daarin voorkomende toponiemen. Bronnen: Van Wetten 1995 en Van Vlerken 1997 en 2000.

Naar Huijbers 2006

Vanaf de Middeleeuwen maakt de overstromingsvlakte deel uit van de gemeynt (gemeenschappelijke gronden) van Beek, Aarle en Rixtel. De gemeynt in de Broekkant leende zich goed voor bepaalde vormen van extensief landgebruik. In de eerste plaats moeten we daarbij denken aan het gebruik als hooi- en weiland (voor koeien, paarden, schapen en ganzen). De graslanden waren door de lemige ondergrond en periodieke overstroming van hoge kwaliteit, beter dan de aangrenzende 'gemeynt' van Gemert. Daarnaast leende de Broekkant zich voor leemwinning, het rapen van mest, het kappen van geriefhout en het steken van biezen ('russen'), het houden van bijen, visserij, etc. Bewoning was mogelijk op de wat hoger gelegen donken. Daar treffen we kleine kampen met hoeven aan. In lager gelegen delen van de Broekkant, maar wel aan de randen, waren ook elite-woonplaatsen en kastelen gesitueerd (het Gulden Huis en Huys van Beeck, later de locatie van Kasteel Eyckenlust).

Ondanks het gemeenschappelijke gebruik zijn in de afgelopen eeuwen steeds meer percelen uitgegeven aan particulieren. In de loop van de 19de en 20ste eeuw is het areaal voor gemeenschappelijk gebruik voortdurend ingekrompen, en is het gebied in toenemende mate ontgonnen. Het landgebruik bleef echter extensief van karakter. De Broekkant speelde vanaf de Late Middeleeuwen een belangrijke rol in de lokale grenspolitiek. De Walgraaf en Snelle Loop scheidde Beek, Aarle en Rixtel enerzijds van Gemert anderzijds. Details over grensgeschillen zijn overgeleverd in historische bronnen. In de loop van de 19de eeuw is in Broekkant ook het coulissenlandschap ontstaan: een besloten landschap met (plaatselijk) kleinschalige verkaveling, ontwateringssloten en begeleidende elzenheggen. Na de introductie van prikkeldraad werden de heggen verlaagd, zodat in feite geknotte heggen ontstonden. Het coulissenlandschap is in de loop van de 20ste eeuw weer grotendeels verdwenen.

E11.017 Harmonietuin Beek en Donk

MIP

AE007-000074

Beschrijving

De Muziektuin van Beek en Donk is gelegen in het van oorsprong moerassige gebied tussen de twee kernen. De huidige Koppelstraat (voorheen de Donkdijk) vormt de verbinding tussen Beek en Donk. Ten oosten van de Koppelstraat, tegenover het huidige gemeentehuis ligt de Muziektuin. De muziektuin maakt onderdeel uit van de doorgaande groenzonde tussen Beek en Donk. Deze groenzone vormt niet alleen een buffer tussen de oorspronkelijke dorpen, door de clustering van verscheidene maatschappelijke functies en activiteiten (gemeentehuis, cultuur- en sportaccommodaties) is deze groenzone tevens de verbinding tussen Beek en Donk. De Muziektuin is een bijzonder historisch gebied in deze groenzone.

Het Harmonieorkest Oefening en Uitspanning (O&U) is in 1891 opgericht. De leden komen zowel uit Beek als uit Donk en in het begin van de 20e eeuw groeide zowel de kwaliteit als de kwantiteit van het harmonieorkest. In 1922 promoveerde de harmonie in een keer van de derde naar de eerste klasse. Het dorp onthaalde het orkest feestelijk en was zeer trots op de muzikale inwoners. Als blijk van waardering helpt het gemeentebestuur met de realisatie van de muziektuin met kiosk zodat de harmonie daar uitvoeringen kan geven. Het stuk grond aan de Donkdijk dat de gemeente beschikbaar stelt is erg drassing. Om grond te winnen voor de ophoging van het terrein wordt zowel om de kiosk als om de tuin zelf een gracht gegraven. In 1927 is het park gereed, inclusief paden en beplanting. Maar met muziekkiosk zonder overkapping. Middels een loterij wordt geld ingezameld voor de overkapping van de kiosk en tevens een paviljoen in de tuin te bouwen. Op 14 juli 1928 vindt de feestelijke opening van de muziektuin plaats. Muziekkiosk. Vijf betonnen trap treden vormen de toegang tot de kiosk. Die heeft een achthoekige overkapping, die wordt gedragen door ijzeren staanders en kolommen.

Het vrijstaand paviljoen uit 1928 heeft een rechthoekige plattegrond en slechts één bouwlaag. Het centrale deel van het gebouwtje heeft een zadeldak, de zijvleugels zijn gebouwd onder platdak. Direct in 1928 werd tegen de voorzijde een veranda gebouwd waar de elite van het dorp en het bestuur van het harmonieorkest de uitvoeringen vanaf de eerste rang konden meemaken. In latere jaren is tegen de achtergevel van het paviljoen een eenvoudige serre met lessenaarsdak gebouwd en twee losse schuurtjes die cultuurhistorisch niet van belang zijn. Het paviljoen is lange tijd bewoond door de beheerder van de muziektuin.

Aan de noordzijde van de tuin staat een elektriciteitshuisje uit de wederopbouwperiode. Het betreft hier een voor die tijd standaard gebouwtje van de PNEM dat in de hele regio gebouwd werd. Toch heeft het waarde juist omdat het een icoon van de naoorlogse periode is. Aan de zuidzijde van de muziektuin staat een gebouwtje met dubbel zadeldak. Het achterste deel ervan werd in latere jaren toegevoegd ten behoeve van de plaatselijke Heemkundekring "De Lange Vonder". Het oorspronkelijke gebouw aan de kant van de vijver met één zadeldak, werd in het verleden jarenlang door de plaatselijke brandweer als kazerne gebruikt.

Voormalige brandweerkazerne en kiosk in de muziektuin van Beek en Donk

E11.018 Akkercomplex Heereind D'Auwer

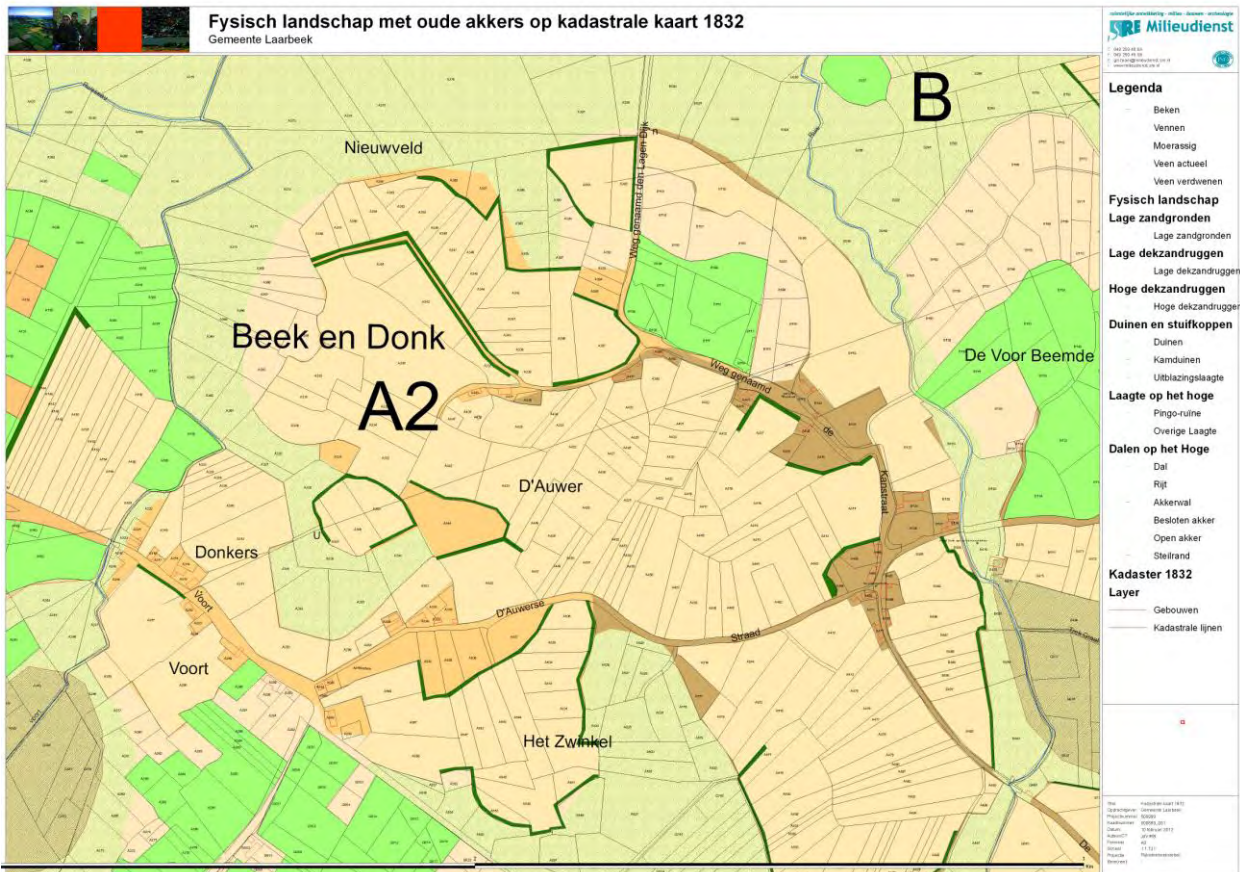
Ensemble van redelijk hoge historische geografische waarde

Beschrijving

Het gebied ten westen van de bebouwde kom van Donk heeft zijn ruimtelijke hoofdstructuur in hoofdzaak verkregen in de Middeleeuwen. Het gaat hier echter niet om één groot dorpssterritoir. De hoofdkenmerk wordt daarentegen bepaald door verspreid liggende gehuchten, die ontstaan zijn uit Laatmiddeleeuwse hoeven: Hereneind en Donkervoort. De eerste bewoonde plaats lag op een hoogte op Heereind. Vanuit deze nederzetting verhuisden (1300-1500) de bewoners zich naar lager gelegen delen als Donkersvoort. Hoewel het verkavelingspatroon in het 'hoevenlandschap' in de afgelopen eeuwen veranderd is –vanaf ca. 1840 zelfs in sterke mate– heeft het gebied zijn hoofdkenmerk nog grotendeels behouden.

Zicht op Heereind (april 2012)

E11.019 Wilhelminakanaal

Ensemble van hoge historische groenwaarde
CHW2006 DA-HG-04/G54

Beschrijving

Het Wilhelminakanaal (voltooid in 1923).

Het gaat hier niet alleen om de waterwegen zelf, maar tevens om geassocieerde waarden als specifieke architectuur (bruggen en sluisen), woningbouw en industrie, verkeersinfrastructuur en beplanting.

Beplanting, met houtwallen, langs een kanaal. De beplanting bestaat o.a. uit zomereik en populier. Het geheel dateert overwegend uit de periode 1880-1950.

Jaagpad naast het Wilhelminakanaal en kanaal zelf.

E11.020 Bos Ruweeuwsels

Ensemble met hoge historische groenwaarde
CHW2006 DA-HG-16/G77

Beschrijving

De Ruweeuwsels is een natuurgebied bij Lieshout dat ingeklemd ligt tussen het Wilhelminakanaal en de Molenheide. De naam bevat het woord eeuwsel, wordt door geleerden beschreven wordt als "zomerweide", "armeluisbeemd" of "schraal wei- of hooiland". Het voorvoegsel Ruw- verwijst naar 'ruwvoer', zodat de naam Ruweeuwsels naar een kwalitatief matige soort hooiland verwijst.

Het gebied beslaat een oppervlakte van 20 ha. Het reservaat bestaat voornamelijk uit rijk loofhoutbos (broekbos) met enkele bosweitjes. De grond is vochtig en voedselrijk en er is een gradiënt van vochtig naar droog. Het gebied vanaf het einde van de 19e eeuw tot ongeveer 1950 gebruikt voor populierenteelt. Voordien maakte het deel uit van het veel uitgestrektere Lieshouterbos, waarin boeren hun vee lieten weiden. Na de Tweede Wereldoorlog werden de meeste oude bomen geveld. Slechts enkele oude beuken herinneren aan deze tijd.

Impressie van de Ruweeuwsels (<http://degroteklok.punt.nl>)

Bos, plaatselijk met (restanten van) hakhout, op een natte leembodem. De beplanting bestaat o.a. uit zomereik, grauwe wilg, Canadapopulier, zwarte els, gewone es, vogelkers, hazelaar, éénstijlige meidoorn, schietwilg, aalbes, bosanemoon, bosviooltje, grote muur, waterviolier, zenegroen en hop. Het geheel dateert deels van voor 1850.

3. Overzicht van aardkundige waarden

De „Aardkundig Waardevolle Gebiedenkaart Noord-Brabant“, zoals opgesteld door de provincie Noord-Brabant is de concrete uitwerking van veertig, tot nu toe alleen globaal begrensde, gebieden. Hij bestaat uit een kaartatlas en een toelichting. De provincie geeft op deze manier een impuls aan behoud en ontwikkeling van aardkundige waarden, in én buiten de veertig gebieden.¹ In Laarbeek liggen echter geen provinciaal aardkundig waardevolle gebieden.

¹ <http://www.brabant.nl/dossiers/dossiers-op-thema/natuur-en-landschap/natuurgebieden/aardkundige-waarden.aspx>